

Historik a múzeum – Výskum dejín športu v múzejnej dokumentácii

V slovenskej profesionálnej historiografii predstavuje výskum dejín športu stále špecifickú oblasť vedeckého bádania a možno konštatovať, že aj neprávom zanedbávanú. Pomerne často sa totiž stretávame s vedeckými prácami týkajúcich sa kultúry, hospodárstva, religiózných tém, dejín každodennosti, nehovoriac už o politických dejinách, ktoré v historiografii dominujú. Systematický výskum dejín športu je však na Slovensku skôr ojedinelým javom a zväčša sa mu niekoľko málo profesionálnych historikov na akademických či vedeckých pracoviskách (mám na mysli najmä pracovníkov Filozofických fakúlt na jednotlivých univerzitách či historických ústavov, kde je najväčšia koncentrácia profesionálnych historikov) venuje iba okrajovo, popri iných svojich hlavných témach. Záujem o dejiny športu je v takýchto prípadoch motivovaný skôr vlastným záujmom o šport ako taký, či priamo fanúšikovským zanietením dotyčného historika.

Musím povedať, že ide o negatívum aj z hľadiska samotnej slovenskej historiografie. V oblasti športových dejín je totiž veľké množstvo doteraz nespracovaných otázok, ktoré majú často zásadný celospoločenský význam v slovenskej histórii. Doteraz je napríklad veľmi málo spracovaný vplyv politiky na športové hnutie po februári 1948, kedy neraz radikálne zásahy do života obyvateľstva neobišli ani šport, jeho organizáciu a fungovanie. Podobne je doteraz minimálne spracovaná perzekúcia športovcov v 50. rokoch 20. storočia zo strany komunistického režimu, kedy neraz špičkoví reprezentanti skončili vo väzeniach odsúdení na nepodmienečné tresty odňatia slobody. Rovnako by si pozornosť historikov žiadal rok 1968 v súvislosti so športom, tým viacej, že išlo o rok olympijský a rok, v ktorom bola snaha radikálne reformovať dovtedajšie riadenie športového hnutia.

Celkový vplyv politiky na šport v rokoch 1948-1989 by si zaslúžil systematický výskum zo strany profesionálnych historikov, pretože ide o tak isto dôležitú otázku našich dejín ako sú napríklad hospodárske dejiny, dejiny kultúry a podobne. Ďalším predmetom výskumu by malo byť samotné fungovanie jednotlivých športových zväzov, pred rokom 1989 spadajúcich pod Česko-slovenský zväz telesnej kultúry (ČSZTV), olympijského hnutia a samozrejme aj významné postavy športu. Do tejto kategória spadajú predovšetkým významní a úspešní športovci, tréneri či funkcionári. V tomto smere by bola vhodná aj spolupráca s vysokými školami, ktoré by mohli zadávať svojim študentom témy diplomových prác práve z dejín športu.

Ak sa historik už rozhodne venovať sa športovej tematike, nebude to mať jednoduché ani z hľadiska vedeckého bádania, pretože výskum športových tém je do veľkej miery odlišný od

skúmania klasických, najmä historicko-politických otázok. Na Slovensku sa až na malé výnimky nezachovali archívne fondy jednotlivých športových zväzov alebo klubov a keď aj áno, nie sú úplné. Nehovoriac už, ak sa bádateľ začne venovať osobnosti nejakého významného športovca. V takom prípade je väčšinou odkázaný na pomoc samotného športovca či jeho rodiny, dobovej tlače a samozrejme tiež na pomoc múzejnej dokumentácie. Skôr, než sa dotknem tejto témy, poviem ešte pár slov k archívnemu výskumu. Ako som už naznačil, výskum v oblasti športových dejín nemožno realizovať rovnakým spôsobom, ako výskum politických dejín. Historik si v prípade tém z politickej histórie 20. storočia objedná v archíve či vo viacerých archívoch niekoľko archívnych fondov, z ktorých potom spracuje sledovanú problematiku. V prípade dejín športu to ale také jednoduché nie je.

Archívnych fondov týkajúcich sa dejín športu je na Slovensku minimálne množstvo a ako tak sa dajú v tomto smere spracovať iba športové témy súvisiace s politikou (február 1948 a zmeny v športovom hnutí, rok 1968, organizácia ČSZTV, jeho predchodcov či perzekúcie športovcov) a fungovanie športových klubov z čias prvej ČSR, keďže v archívnom fonde Policajného riaditeľstva v Slovenskom národnom archíve sa zachovali zložky jednotlivých športových klubov alebo spolkov. Historik je teda odkázaný najmä na dobovú tlač, spomienky priamych aktérov opisovaných udalostí či ich príbuzných alebo na rôzne pozostalosti. A v tomto smere je veľmi dôležitá aj múzejná dokumentácia, ktorá často obsahuje práve pozostalosti mnohých športovcov či iné artefakty, ktoré môžu bádateľovi napomôcť pri výskume.

Ak mám hovoriť z vlastnej skúsenosti, tak konkrétne múzejná dokumentácia Slovenského olympijského a športového múzea je pri písaní biografii športových osobností jedným zo základných prameňov môjho výskumu. Obsahuje totiž osobnú pozostalosť viacerých športových osobností, čo často predstavuje základný pilier pri spracovávaní danej postavy, ktorého sa historik môže zachytiť. Neraz nejde len o veci športovej povahy, ale aj osobnej, ktoré potom pomáhajú osvetliť život športovca aj z jeho súkromnej stránky. Samozrejme, písomné a hmotné pramene týkajúce športu predstavujú základ. Bádateľ sa bližšie zoznámi so životom športovca, jeho najväčšími úspechmi a kariérou. Má možnosť vidieť medaily, diplomy či iné ocenenia, ďalšie hmotné pamiatky na olympiády, majstrovstvá sveta a Európy i zahraničné športové zájazdy.

Dôležitými prameňmi nachádzajúcimi sa v múzejnej dokumentácii môžu byť aj rôzne preukazy, na základe ktorých potom historik môže rekonštruovať klubovú a zväzovú príslušnosť športovca. Z tohto dôvodu je podrobné štúdium múzejnej dokumentácie prioritné pri koncipovaní športovej biografie. Dôležitá je v tomto smere tiež komunikácia so žijúcimi športovými osobnosťami, ktoré často skladujú vzácne predmety i dokumenty viažuce sa na ich

športovú kariéru v nevyhovujúcich domácich priestoroch. Je totiž dôležité, aby tieto športové artefakty zverili odbornému pracovisku, kde by boli medaile, odznaky, diplomy, trofeje a pod. riadne inventarizované a odborne uskladnené. Rovnako tak aj pri písomných dokumentoch. Pretože ak sa takýto osobný archív plný vzácných hmotných pamiatok a dokumentov zničí v domácich priestoroch (často to majú na svedomí príbuzní športovej osobnosti po jej smrti) alebo doslova vyhodí do kontajnera, ako sa to už neraz stalo, ide o nenahraditeľnú stratu nielen pre športových historikov, ale aj pre celú športovú obec.

Netreba na tomto mieste zabúdať ani na fotografickú múzejnú dokumentáciu, teda archív fotografií, ktorým disponuje Slovenské olympijské a športové múzeum. Nie je to totiž iba zdroj fotografickej prílohy do kníh so športovou tematikou, ale vo viacerých prípadoch predstavujú fotografie samostatný pramenný materiál. Uvediem v tejto súvislosti iba jeden príklad. Pri práci na biografii legendárneho futbalového hráča a trénera Slovana Bratislava a neskôr dlhoročného trénera rakúskej futbalovej reprezentácie Leopolda Šťastného sme narazili na fotografiu zo začiatku 30. rokov 20. storočia, na ktorej bol Šťastný vo futbalovom drese Ružomberka. Na základe tejto fotografie sme zistili, že Šťastný hrával vo svojich futbalových začiatkoch skutočne v Ružomberku, čo bola nová informácia. O jeho tamojšom pôsobení nevedeli dokonca ani Šťastného najbližší príbuzní. Podobných príkladov, kedy fotografia predstavovala vzácny historický prameň, by som mohol uviesť veľa.

Ďalším dôležitým prvkom v múzejnej dokumentácii sú zbierky dobovej tlače zameranej na šport, čo predstavuje jeden z najdôležitejších zdrojov pri vedeckom výskume dejín športu. Pri absencii archívneho materiálu je vo viacerých prípadoch práve dobová tlač základným pramenným materiálom pri opisovanej osobnosti alebo udalosti. Do tejto kategórie možno zaradiť aj knižné publikácie, ktoré sa v bežných knižniciach nevyskytujú a nachádzajú sa iba múzejných zbierkach. Týka sa to hlavne titulov vydaných pred rokom 1945. Z vlastnej praxe môžem povedať, že ide o nenahraditeľný zdroj informácií, najmä ak sa venujem osobnostiam či udalostiam z čias prvej ČSR. Tieto knižné tituly sa často dostali do múzea v rámci osobnej pozostalosti športovca alebo športového novinára.

Záverom by som rád uviedol, že návšteva múzea zameraného na šport poskytuje bádateľovi okrem samotného štúdia múzejnej dokumentácie aj možnosť konzultácie s odbornými pracovníkmi a spätnú väzbu pri práci na športovej tematike. Ak sa historik ešte celkom neorientoval v danej problematike alebo nemá prehľad o prameňoch, každá rada a nasmerovanie od pracovníkov múzea mu v jeho výskume len pomôže. V odbornej diskusii na pôde múzea sa taktiež môžu vyriešiť mnohé sporné otázky, ktoré sa pri bádaní logicky

vyskytujú. Zo všetkých horeuvedených dôvodov je preto spolupráca na linke historik a športové múzeum pri športových témach nevyhnutná a obojstranne prospešná.

Tomáš Černák